

AJÁNLÁS

A kézben tartott munka szerves folytatása a trilógia eddig elkészült köteteinek, és egyúttal annak befejező (fél)kötet is, amelyben Mindszenty bíborosnak az amerikai követségen az Apostoli Szent-szék képviselőihez: VI. Pál pápához és Cicognani bíboros államtitkárhoz írt leveleit közli Somorjai Ádám. A trilógia záróköteteként kíváncsi lett volna, hogy a befejező harmadik kötet is önálló egység legyen. Gyakorlati szempontok mérlegelése után, az anyag bősége miatt, most mégis csak az első részt, félkötetet tarthatja kezében a Kedves Olvasó.

A vizsgált évek levélváltásának bőségét az indokolja, hogy – amint az előző hónapok, évek vizsgálatánál fokozatosan kibontakozott – az amerikaiak egy idő után szakítottak azzal a gyakorlattal, hogy visszatartsák Mindszenty bíborosnak a Vatikánba írt leveleit, és engedélyezték kapcsolattartását – ahogy ők kifejezik – „spirituális vezetőivel”, hogy így megtudhassák, hogyan gondolkodik a Bíboros saját menedékes helyzetének megoldásáról. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a követségi félrabságnak az anomáliáját az amerikaiak érezték át a legjobban, elsősorban őket akadályozta a *détente* politikájának megvalósításában.

Az amerikaiak magatartásának ez a változása minden bizonnyal a világpolitika változásával függ össze. Ez az összetett helyzet tette lehetővé, hogy kétoldalú kapcsolat alakuljon ki VI. Pál pápa és Mindszenty bíboros között. S ahogy 1963 tavaszán azt láthattuk, hogy Mindszenty bíboros kezdi átértelmezni saját menedékes helyzetének feltételeit, és egyre inkább feladata közjogi oldalát domborítja ki, ezt a tendenciát láthatjuk kikerekedni és kiteljesedni VI. Pál pápasága elején, 1963. június végétől egészen az e kötetben vizsgált 1966. esztendő végéig.

A kötet többet nyújt az egyes levelek szövegének közlésénél (ezek eredetijeit megtaláljuk a kötet második felében); a vonatkozó egyéb forrásközlések és szekundér irodalom, valamint az amerikai követségi és washingtoni anyag szinoptikus elemzéséből fokozatosan kibontakozik Mindszenty bíboros küzdelmeinek eddig ismeretlen olvasata.

A Bíboros belső és külső fórumon vívott küzdelme lépésről lépésre tárul fel előttünk a közölt levelezés tükrében, tovább tisztítva a majd megrajzolandó teljesebb képet.

Pannonhalma, 2010. Árpádházi Szent Margit Ünnepe

+Várszegi Asztrik OSB
püspök, pannonhalmi főapát

BEVEZETÉS

Egy lehetetlen vállalkozás egyik, részben befejező kötetét tartja kezében a Kedves Olvasó. Mindszenty József bíboros esztergomi érsek, Magyarország utolsó hercegprímása (1964 tavasza óta pedig – ahogy ő írja alá – prímása) és az Apostoli Szentszék kapcsolattartását próbáltuk rekonstruálni zömmel olyan források alapján, amelyek idáig jobbra ismeretlenek voltak.

Jelen kötetünkben azt a forrásfeltáró munkát folytatjuk, amelyet korábbi köteteinkben már megkezdtünk. Zömében a budapesti amerikai követség Mindszenty-fondjára támaszkodtunk, amelyet a kutatók Washington mellett, az Egyesült Államok Nemzeti Könyvtárában tekinthetnek meg. Digitális főlvételek vannak birtokunkban CD-ken, amelyeket ismételt felkérésünkre a Mindszenty Alapítvány számára Graff Vilmosné készített. Van, aki kizárólagos jogot formálna ezek felhasználására. Én abban a helyzetben vagyok, hogy mégis főlhasználhatom őket¹ – jó okom van rá. Mindenki másnak, úgy tűnik, repülőjegyet kell vennie, át kell kelnie az óceánon és újra le kell fényképeznie a dokumentumokat (ez esetben jelzeteink kevésbé lesznek főlhasználhatók).² Lehet, hogy ez a kérdés akkor jut majd nyugvópontra, ha ez megtörténik és valamely közgyűjtemény jelzete alatt kutathatóvá válik a másolat is. Itt is jelezzük, ahogy másutt tettük, hogy bár az anyag hatalmas és együtt van szinte minden lényegesnek tűnő dokumentum, még további, lehet, hogy az eddigihez hasonló nagyságrendű anyag bukkanhat fel ugyan-

1 Ebben azért nem vagyok teljesen egyedül. Előző kötetünkben láthattuk, táblázatban is, hogy három történész kutató betekintést kapott az anyagba, publikálhatott is belőle. Az én esetem azért más, mert én nem csupán valamelyik kiragadott periódust láthatom, hanem az egészet, mind az ötezerhatszáznyi oldalt.

2 Mint másutt kifejtettük, az Egyesült Államok Nemzeti Levéltárában az anyag egyetlen jelzet alatt található meg, ez indokolta a minket elsődlegesen érdeklő 1971. évi anyag kötetbe rendezését és kiadását, lásd: *“His Eminence Files”. American Embassy Budapest. From Embassy Archives, 15 (1971) – Mindszenty bíboros az Amerikai Nagykövetségen. Követségi Levéltár 15 (1971)*, szerk. Somorjai Ádám, METEM Budapest 2008. 368 l. Indokolt lenne az 1–14 (1956/57–1970) évek rendezése és kiadása, mint e kötetünkben is látni fogjuk – különösen az 1963. és az 1964. évi anyag bősége láttán. Az anyagra táblázatos áttekintést nyújtunk trilógiánk második kötetében, a 252. oldalon.

abban az amerikai nemzeti levéltárban, így a hivatali ranglétra szerint a Magyar Referatúra (Hungarian Desk), a Kelet-Európai Hivatal (Eastern European Office), az Európai Hivatal (European Office) – ezek igazgatói államtitkári szintet képviselnek –, a külügyminiszter helyettesi és külügyminiszteri (State Secretary) hivatalok és nem utolsósorban az egyes elnökök hivatalának anyagában együttesen; ahogy a hivatali ranglétrán egyre följebb haladunk, egyre inkább megszűrten, a fontosabb dokumentumokkal találkozunk. A kutatás akkor fejeződhet csak be, ha lesznek, akik ezt az anyagot hozzánk hasonlóan áttekintik, szövegét feldolgozzák, kronológiai rendbe teszik és ismételten összevetik az eredetivel. Erre ma már megvannak a technikai lehetőségek, idő és elszánás kérdése a dolog. Mindezt alulírott különböző előzmények után nem sajnálta, lehet, hogy azért, mert belekényszerült. A Mindszenty-témát ugyanis nem alulírott találta magának. Mindszenty atyánk találta meg és választotta ki őt.

Van egy második forráscsoport is, amelyből merítettünk. Agostino Casaroliról van szó, akit a szakirodalom rendre bíborosnak nevez, későbbi periódusra helyesen, de ekkor még csak pápai prelátus, azaz monsignore, 1967-től érsek. Az ő személyes levéltári hagyatéka kutathatóvá vált Pármában, az állami levéltárban. Giovanni Barberini 2008-ban ebből jelentetett meg egy vaskos kötetnyit. Nemcsak a vatikáni keleti politika, hanem ennek részeként a Mindszenty-kutatás számára is eligazító erejű ez a forrásanyag. Idáig pl. nem tudhattuk, hogy Mindszenty bíborost 1964 márciusában Casaroli nem egy, hanem három alkalommal kereste fel, az amerikai és a páрмаi anyag alapján rekonstruálható a bíboros akkori álláspontja és lelkiállapota. Mindenesetre a kutatás számára a páрмаi állami levéltár továbbra is fontos lehet: Barberini válogatása Casaroli tevékenységét és a Vatikán keleti politikáját tartja szem előtt, a Mindszenty-kutatás pedig a bíboros helyzetét szeretné rekonstruálni. Eltérő szempontok alapján a forrásokat is eltérően ítéldhetjük meg, a fontos dolgok pedig a helyszínen, az eredeti anyag kézbevételekor lepleződnek le.

Van egy harmadik forráscsoport is: mindaz, ami idáig megjelent –, s nem csupán a szekundér irodalom. Abban a helyzetben vagyunk, hogy egyre több közlés jelenik meg ebben a témában, nehéz is ezzel az ütemmel lépést tartani, különösen külföldről. Ezek föl kutatása napi feladat, célszerű a törzsanyaggal való egybevetésük. Sajnos ez az olvasmányosság rovására megy.

Miért foglalkozom ezzel – kérdezik barátaim itt Rómában. Azt válaszoltam nekik: mert szeretném, hogy más is lássa ezeket a forrásokat. E trilógia írása, az ismeretlen Mindszenty-szövegek gondozása közben többször elmondtam: én nem tudok úgy hazamenni a bencés gimnáziumba, hogy a

megszokott Mindszenty-képet adom tovább a fiataloknak. Én itt, e források olvasása révén megismerkedtem egy másik képpel és a rendelkezésre álló keretek között nekem erről beszélnem kell. Ez lelkiismereti helyzet, *casus conscientiae*. Ráadásul erkölcszociológus is volnék.

Ez a téma fiatal történészekre vár, akiknek még nincsenek stigmái, legalábbis nem a pártállami korból. Ők más szemmel fogják olvasni a forrásokat és reméljük, odafigyelnek a szemtanúk vallomásaira is. A kommunizmusban nem csupán az volt a szörnyű, ami megtörtént, hanem az is, amit maga után hagyott: a káosz minden téren, a társadalomban, a gazdaságban, a közéletben, a fejekben. Mindszenty önnapológiája egyik dolog, a történelmi helyzet rekonstrukciójának figyelembe veendő, mint forrás. Egy forrás azonban nem forrás, mondják a történészek.

Miért foglalkozom vele? Sokáig szabódtam, éveken át vártam arra, hogy, az előírások szerint az vegye kézbe az amerikai követségi anyag feldolgozását, aki engem e munka elvégzésére sarkal, s aki, mint utóbb bebizonyosodott, ennek az anyagnak még a létét is el akarja titkolni. Végül aztán engedtem a körülmények kényszerének, s egyéb vonatkozó munkáim elvégzését követően eljuttattam odáig, hogy elő tudtam venni ezt az anyagot is, fölfedezni vélve annak hatalmas értékét. Mint a Vatikáni Államtitkárság magyar munkatársa, mint római katolikus akár Rómában, akár Magyarországon, tartozom ezzel a Római és a Világegyháznak, a mindenkori Római Pápának, egyben a vonatkozó előírásoknak, hogy föltárjam a bíboros gondolatvilágát. Mert ennek a trilógiának ez a vezérfonala: megismerni Mindszenty atyánk gondolatait, amelyek az amerikai követség félrabságában olyan sokáig foglalkoztatták. Tartozom továbbá a Magyar Katolikus Püspöki Karnak is, amelynek primás-elnöke volt és – mint a trilógia második kötetében föltárult – szívében-lelkében, félrabságában is, még mindig annak tartotta magát, ezért rivalizált Hamvas püspökkel, aki távollétében ellátni kényszerült az elnöki teendőket. Ez a rivalizálás nyomon követhető e kötetünk elején is, főleg 1963–1964-es anyagban. Tartozom végül e munka elvégzésével a magyar híveknek, akiknek joguk van megismerni a hiteles Mindszenty-képet, s nem utolsósorban tartozom a történészeknek is, hiszen 1980-ban az ELTE Bölcsészettudományi Karán történész diplomát kaptam és tanítottam is ezt a tárgyat – egy évig egyháztörténelmet Pannonhalmán, tíz évig történelmet mindkét bencés gimnáziumunkban. Végezetül, de nem utolsósorban tartozom vele Mindszenty bíboros emlékének, hiszen azok közé sorolhatom magam, akik fölismerhették: Mindszenty hercegprimás nemzeti hős akart lenni. Ezt a fölismerést is dokumentálják az itt közölt és idáig ismeretlen levelei.

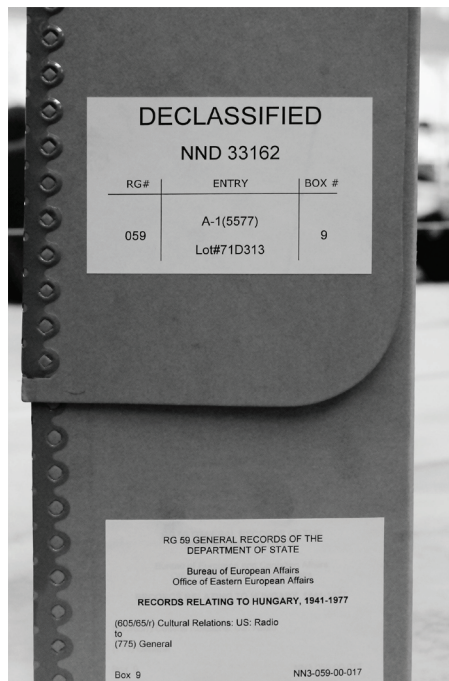
Amikor segítséget kerestem, neves angol és magyar szakos egyetemi tanárokét, vagy angol műfordítóét, akkor fejcsóválás volt a válasz. Azt az intelmet is megkaptam, hogy Mindszenty szövegeinek fordítása nem szótár kérdése. Ahogy azonban előrehaladtam az anyag tanulmányozásával, egyre inkább erősödött bennem az az érzés, hogy ezt a munkát valakinek el kell végeznie, ha tetszik: az ódiumot magára kell vállalnia. Mindszentyt ugyanis akkor lehet megérteni, ha ezt a forrásanyagot beleillesztjük egész korábbi és későbbi írott hagyatékába, szentbeszédeibe és emlékirataiba, valamint a követségi periódus napi jegyzeteibe: ha megtanulunk mindszenyül, ha az ő fordulataival fordítjuk vissza az ő angolságát és az ő latinságát, mert ő magyarul gondolkodott és a magyar kifejezésre kereste az angol, a latin szót. Nem állítjuk, hogy ezt minden esetben sikerrel tettük. E trilógiában tehát nem az a legfontosabb, amit magyarul olvashatunk, hanem az, amit eredeti nyelven, mert azok a források.

Legnagyobb örömökre az szolgál majd, ha sokan fogják kritizálni ezt a szerény munkát, amely heti hivatali munkavégzés után, a fennmaradó időben, szerzetesi fegyellemmel, aprómunkával, computerbe belebújva készült, napon-ta újra nekirugaszkodva a következő levélnek. Még nagyobb örömökre fog szolgálni, ha belátható időn belül ez a munka meghaladottá válik, ha szakképzett fiatal történészek állnak neki a folytatásnak.

Megköszönöm Dr. Zinner Tibor lektori munkáját, észrevételeit, továbbá azt, hogy ő is az eredeti dokumentumok megtekintésére ösztönzött. Köszönet illeti Barkó Gábor Ágoston rendtársamat, hogy az egyes kritikus latin szöveghelyek fordításában hathatós gyorssegélyben részesített. – E trilógia szerzője voltaképpen maga Mindszenty József, esztergomi érsek, Magyarország utolsó hercegprímása, akinek levelezésébe, az adott korszakhatáron belül, e kötetben elsőként nyerhetünk betekintést.

Kelt Rómában, 2009. december 19-én,
relátori kinevezésem 10. évfordulóján.

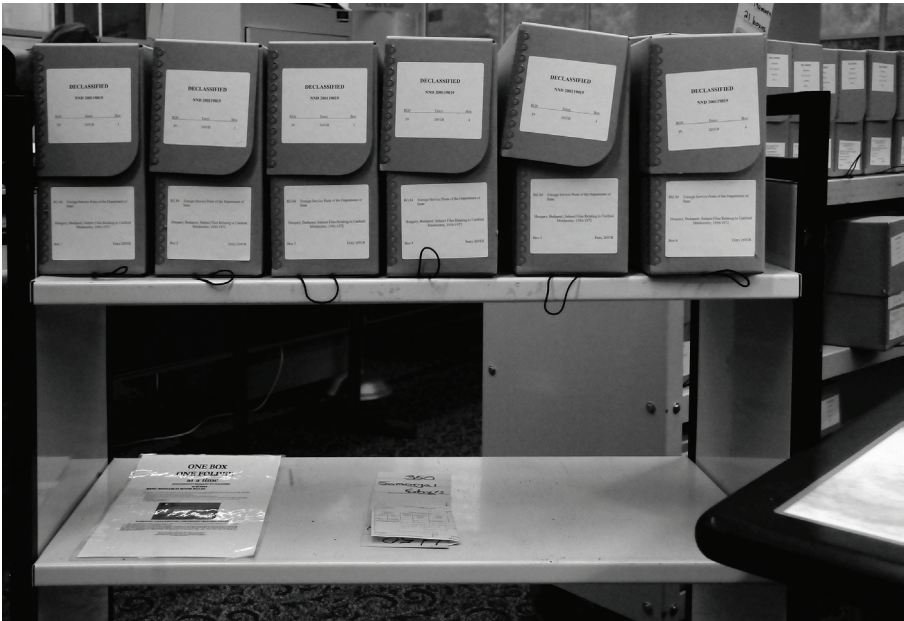
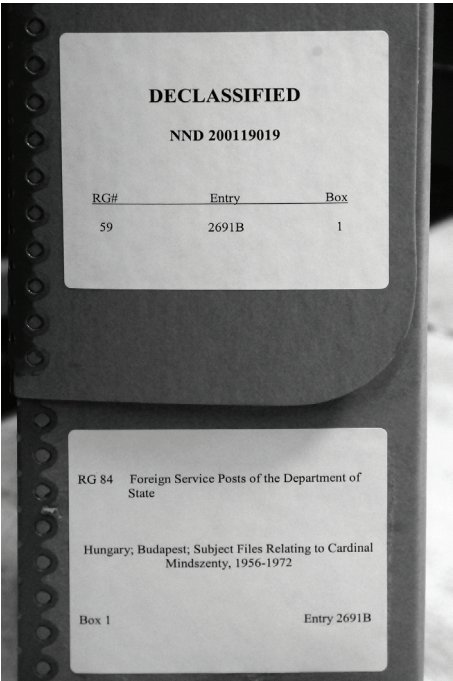
Somorjai Ádám OSB

EE-Boxes in NARA

**BP-Boxes
in NARA**

N.	Data	Tipo docu	Descrizione	Archiv	Pubbl.	se arrivato	N.B.
1963							
1.	24 giugno	Telegramma	Papa Paolo VI al Card. Mindszenty	BP		+	
2.	10 luglio	Telegramma	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP MA Bgy	MI rif.		
3.	10 luglio	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP	NJ rif.		
4.	17 luglio	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP		+	latino/inglese, 6 pp.
-	1 agosto	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP	NJ rif.		
5.	7 agosto	Telegramma	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP		+	
6.	26 agosto	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP		+	
7.	3 settembre	Messaggio	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP		+	
8.	17 ottobre	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP, EE		+	4 pp.
9.	22 novembre	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP		+	4 pp.
1964							
I.	10. 8 gennaio	Lettera	Papa Paolo VI e Card. Cicognani al Card. Mindszenty	BP		+	
11.	10 febbraio	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP, EE	NJ rif.	+	
			Allegato: Condizioni	BP			
12.	10 febbraio	Messaggio	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP, EE		+	
13.	18 febbraio	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP, EE	NJ rif.	+	ca. Slovacchia, chiede info
14.	prima del 5 marzo	Messaggio	Card. Cicognani al Card. Mindszenty	BP	NJ rif.		

II.	15. 14-15 e 22 marzo	Visita	Casaroli-Bongianino, Benedizione Apostolica			+	
			A. Fonti americane: 16 marzo Jones a Washington	BP			
			23 marzo Jones a Washington	BP			
			6 aprile ProMem, EUR, Washington	BP			
			B. 18 aprile Rapporto Casaroli al Card. Cicognani		Barberini		
			Allegato: statement	Barberini			
16.	25 marzo	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP, EE	NJ rif.	+	Fondamentale 5 Vescovi, Kádár

III.	17. 29 aprile	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP, EE	NJ rif.	+	situazione ungherese 4 pp.
18.	27 maggio	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP, EE		+	situazione ungherese 4 pp.
19.	23 giugno	Lettera	Card. Cicognani al Card. Mindszenty	BP, EE		+	unice animorum bonum
20.	30 giugno	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP, EE		+	ca. diachiar. König 5 pp.
21.	30 luglio	Lettera	Card. Cicognani al Card. Mindszenty	BP	NJ rif.	+	continue seek turn of events
22.	3 agosto	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP	NJ rif.	+	ultimo argomento 4 pp.
23.	26 agosto	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP		+	praeservativum

Lettere dall'Ambasciata, 1963-1966

N.	Data	Tipo docu	Descrizione	Archiv	Pubbl.	se arrivato	N.B.
IV. 24.	3 settembre	Lettera	SE Vagnozzi al Card. Mindszenty	BP			
	25. 8 e 14 settembre	Visita	Casaroli +Bongianino, Enciclica <i>Ecclesiam suam</i> Fonti: NJ, Rapporto, Fonti americane (Tims, Betts)	BP	NJ rif. Barberini	+	Gerarchia S. Stefano 4 pp.
26.	8 settembre	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP		+	
	27. 18 settem	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP, EE			

V. 28.	1 ottobre	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP, EE	NJ rif.	+	„compact detail” 4 pp.
	29. 6 ottobre	Messaggio	Card. Cicognani al Card. Mindszenty	BP rif.		+	
	30. 10 ottobre	Lettera	Card. Cicognani al Card. Mindszenty	BP rif.		+	
	31. 8 dicem	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP		+	Vescovo ungh. in estero
	32. 23 dicemb	Telegramma	Papa Paolo VI al Card. Mindszenty	BP		+	
1965							
I. 33.	15 marzo	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP		+	contro dichiarazione König
	34. 26 marzo	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP, EE		+	ringrazia auguri di Natale
	35. 26 marzo	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP		+	ringrazia " ed AP 1965
	36. 6 maggio	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP, EE	NJ rif.	+	Regnum Marianum, Kossa
	37. 10 maggio	Lettera	Card. Cicognani al Card. Mindszenty	BP	NJ rif.	+	ringrazia auguri di Pasqua

II. 38.	11–12 giugno	2. Visita	König , Lettera Papa Paolo VI, 50° ordinazione sacerdotale				
		A. NJ			NJ rif. 8x		
		B. Fonti americane		BP	SZ N. 303		
	39. 17 giugno	Messaggio	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP, EE	cfr. Melloni	+	ringrazia BA, calice

III. 40.	13 luglio	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP, EE			16 pp.
	41. 18 agosto	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP, EE	SZ N. 305	+	Supplemento al N. 40

IV. 42.	14 settembre	Visita	Casaroli +Montalvo, Lettera Pontificia				malattia tubercolotica
		A. NJ, Memorie			NJ rif. 2x, Memorie		
		B. 18 settembre	Rapporto Casaroli al Card. Cicognani, Memorie	BP, EE	Barberini, Mem. Casaroli		Importante
		C. Fonti americane		BP, EE	SZ N. 312, 315		
	43. 5 ottobre	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP, EE		+	ricovero dalla malattia
	44. -- 19 ottob	Messaggio	Card. Cicognani al Card. Mindszenty	BP			5 scheme del Concilio

V. 45.	9 novemb	Telegramma	Card. Mindszenty al Card. König	BP		-	chiede visita per aereo
	46. 12 novem	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP	NJ rif.	+	chiede visita Card. König
	47. 31 dicem	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP, MA Bgy	IM rif.	+	Palazzo di Buda

Lettere dall'Ambasciata, 1963–1966

N.	Data	Tipo docu	Descrizione	Archiv	Pubbl.	se arrivato	N.B.
1966							
48.	19 gennaio	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	txt?		+	
49.	gennaio	Regalo natalizio di Papa Paolo VI al Card. Mindszenty (?)		txt?	NJ rif.	+	panettone, dolci
50.	febbraio	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	txt?		+	
51.	6 marzo 3.	Visita König, Benedizione Apostolica, anello		txt?	NJ 2x		
		A. NJ					
		B. Fonte americana		BP			
52.	6 marzo	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP			stesura dopo 4 ottobre '65?
53.	11 marzo	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP		+	ringrazia N. 51
54.	11 marzo	Lettera	Card. Mindszenty al Card. König	BP			
55.	15 marzo	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	txt?		?	
56.	18 marzo	Lettera	Papa Paolo VI al Card. Mindszenty	BP		+	onomastico
57.	23 marzo	Telegramma	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP		+	ringrazia N. 56
58.	8 aprile	Telegramma	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP		+	Pasqua
59.	16 aprile	Messaggio	Card. Cicognani al Card. Mindszenty	BP		+	AP 1966
	24 aprile 4.	Visita König		---	NJ rif. 2x		
60.	29 aprile	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP		+	ringrazia N. 59
61.	10 maggio	Messaggio	Card. Cicognani al Card. Mindszenty	txt?		+	ringrazia N. 58
62.	20 giugno	Telegramma	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP		+	incoronazione pont.
63.	26 luglio	Messaggio	Card. Cicognani al Card. Mindszenty	BP		+	accusa ricev. N. 62
64.	5 agosto	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP		+	interpr. di Papendorp
65.	22 settembre	Lettera	Card. Cicognani al Card. Mindszenty	BP		+	accusa ricevimento N. 64
66.	30 settembre	Lettera	Card. Mindszenty al Card. Cicognani	BP		+	ca. Slovacchia
67.	14 novembre	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP	SZ N. 326.	+	75° genetliaco
68.	16 novembre (?)	Lettera	Card. Cicognani al Card. Mindszenty	BP		+	accusa ricevimento N. 66
69.	14 dicembre	Lettera	Card. Mindszenty al Papa Paolo VI	BP		+	auguri di Natale

Abbreviazioni:

AP	Annuario Pontificio
BA	Benedizione Apostolica
BP	Fondo Missione americana di Budapest presso NARA
EE	Fondo Ufficio dell'Europa dell'Est, Dipartimento di Stato, presso NARA
MA Bgy	Fondo Archivio Mindszenty (cfr. Pubbl. István Mészáros [IM] 1998)
NJ	Diario del Cardinale ("Napi Jegyzetek")
rif.	Riferimento
SZ	Somorjai-Zinner 2008, vedi: Bibliografia

Lettere dall'Ambasciata, 1963–1966